

A SZABADON VÁLASZTOTT ORSZÁGGYŰLÉS ALAKULÓ ÜLÉSE (1990. május 2-3.)

SOLTÉSZ ISTVÁN
Az Országgyűlés volt főtitkára

Bevezetés

Negyvenévi kemény, majd puha diktatúra után az első szabad választásokra 1990 tavaszán került sor, az első fordulóra március 25-én, a másodikra pedig április 8-án. A volt szocialista országok közül ez volt az első többpárti választás, ahol – az előző évi lengyel választásoktól eltérően – semmilyen előzetes megállapodás nem korlátozta a választási eredményeket, azt egyedül a választók akarata, szavazata határozta meg.

A törvényt¹, amely alapján a szabad választásokat megtartották, a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon alkották meg az Alkotmány módosításával, az Alkotmánybíróságról szóló törvénnyel, a párttörvénnyel, a Büntető Törvénykönyv és a büntetőeljárásról szóló törvény módosításával együtt, majd e törvényeket a kormány előterjesztése alapján a „régii” Országgyűlés fogadta el 1989 októberében. Ezzel Magyarországon megteremtődtek a rendszerváltozás, a polgári jogállam és a parlamenti demokrácia jogi keretei.

A választások első fordulójában a választópolgárok 65%-a, a második fordulóban 45,5%-a járult az urnákhoz. A választásokat a Magyar Demokrata Fórum (MDF), a „nyugodt erő” nyerte meg. Az első fordulóban a listák révén elért 24,7%-os eredményét (amely alig 3%-kal volt jobb a rivális Szabad Demokraták Szövetségének (SZDSZ) eredményénél), a második fordulóban a választókerületekben aratott sikerével 42,8%-os mandátumarányra növelte. A tizenkét, országos listát állító párt közül hatan lépték át a 4%-os választási küszöböt és jutottak be képviselőik az Országgyűlésbe. A választási eredmények a következők voltak²:

1 1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők választásáról

2 A táblázatot KUKORELLI István – TÓTH Károly: *A rendszerváltozás államszervezeti kompromisszuma* c. könyvéből vettem át. Lakitelek, Antológia Kiadó, 2016, 166.

A párt neve	A listán pártként szerzett szavazatok aránya (%)	A megszerzett összes mandátum aránya (%)	A mandátumok száma 1990. május 2.
MDF	24,7	42,8	165
SZDSZ	21,4	24,3	94
FKgP	11,7	11,4	44
MSZP	10,9	8,6	33
FIDESZ	8,9	5,7	22
KDNP	6,5	5,4	21
Függetlenek	-	1,8	7
Összesen:		100	386

Az új parlament összetételét tekintve is a rendszerváltozás Országgyűlése volt. A mandátumok 89,6%-át az 1988 óta szerveződő ellenzéki pártok szerezték meg, az állampárt jogutódja, a Magyar Szocialista Párt viszont csak 33 mandátumot (8,6%) szerzett és egy időre politikai karanténba került.

A képviselők 96%-a korábban soha nem volt az Országgyűlés tagja. Mindössze 14 képviselőt választottak meg újra, de közülük öten már az ellenzéki pártok (az MDF és az SZDSZ) képviselőiként kerültek be az előző parlamentbe az 1989 júliusa és 1990 januárja közötti időközi választásokon. A képviselők túlnyomó többségének politikai szerepvállalása a rendszerváltozáshoz kötődött és csak néhányan voltak a korábbi politikai elit tagjai.

A szabadon választott Országgyűlés értelmiségi parlament volt. Amíg az előző, 1985–90-es ciklus országgyűlési képviselőinek 59%-a volt diplomás, addig az új Országgyűlés tagjainak 88%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel³. A diplomások aránya az MDF-ben volt a legmagasabb, 95%, az FKgP-ben pedig legalacsonyabb, 73%. A Fidesz képviselői között a diplomások aránya szintén 73% volt, de a többiek is diplomaszerzés előtt álltak, egyetemre jártak. Valamennyi független képviselő felsőfokú végzettségű volt. A 340 diplomás képviselő közül 49-nek két, 5-nek három diplomája volt. Az előző, 1985–1990-es ciklussal összevetve leginkább a jogi diplomás képviselők aránya nőtt 6,3%-ról 22,1%-ra. A hat frakcióvezető közül öten végeztek jogi egyetemet. Az agrárdiplomások száma viszont 27,9%-ról 8,8%-ra csökkent.

Foglalkozásukat tekintve a sorrend a következő volt: 60 egyetemi, közép- és általános iskolai tanár, 55 orvos, állatorvos és gyógyszerész, 38 közgazdász,

3 Az adatok forrása: KISS József – HORVÁTH Zsolt: *Az 1990-ben megválasztott Országgyűlés almanachja*. Budapest, Magyar Országgyűlés, 1992.

36 ügyvéd és jogtanácsos, 33 tudományos kutató, 29 közművelődésben dolgozó, 20 újságíró, 12 művész és író, 11 lelkész, rabbi. 7 képviselő még egyetemi hallgató volt.

Az értelmiségi képviselők mellett jelentősebb számban jöttek a gazdasági életből: 52 vállalati és tsz-vezető, 51 közép- és felsővezető, szakértő. Még kevés, mindössze 10 képviselő tartozott a vállalkozói (cégtulajdonosi) réteghez és volt még 4 egyéni gazda is. Mindössze 6 munkás szerzett képviselői mandátumot. A volt ellenzéki pártokban ekkor még nem alakult ki a „hivatásos politikus”, egyedül az MSZP képviselői között volt 5 pártalkalmazott.

A szocialista korszakban számontartották az eredeti foglalkozást is, mert így a rendszer hivatkozhatott arra, hogy az Országgyűlésben a munkások aránya ciklusonként 35-50%, a parasztoké pedig 13-30% volt. Az 1990-ben megválasztott képviselőknek az eredeti foglalkozás szerint 17,5%-a volt munkás, 2,1%-a paraszt, 70,5%-a értelmiségi és 9,9%-a alkalmazott, de a rendszerváltozással ez a „statisztikai” nézőpont már okafogyottá vált.

A képviselők átlagéletkora alig több mint 45 év volt. A legnagyobb korcsoport a 40-49 év közötti volt (32%), őket követték a 30-39 év közötti képviselők (28%). Ez nemzedékváltást jelentett a korábbi parlamenthez képest. Az Országgyűlésbe mindössze 28 nőt (7,3%) választottak meg. 14 képviselőt fűzött családi (apa-gyermek, házastársi, illetőleg testvéri) kapcsolat egymáshoz. A későbbi ciklusokban erre már egyre kevesebb példa akadt. A képviselők 40%-a Budapesten, 43%-a városokban és 17%-a községekben élt.

Az új Országgyűlésben öt olyan (többségében kisgazda) képviselő szerzett újból mandátumot, akik 1944 és 1949 között is tagjai voltak a Nemzetgyűlésnek, illetve az Országgyűlésnek.

Az alakuló ülésen részt vett képviselők közül öten az elmúlt 30 évben mindig az Országgyűlés tagjai voltak és ma is azok: Kósa Lajos, Kövér László, Németh Zsolt, Orbán Viktor és Varga Mihály. Valamennyien a Fidesz képviselői.

1. Az alakuló ülés feladatai és szabályai

Az Országgyűlés megbízatása az alakuló ülésével kezdődik. Ekkor szűnik meg a korábbi Országgyűlés (képviseelőinek, így tisztségviselőinek is) a megbízatása. Az Országgyűlés az alakuló ülésén teremti meg egy ciklusra szólóan működésének alapvető személyi és szervezeti feltételeit. Elfogadja a képviselők választásáról szóló beszámolókat, igazolja a képviselők mandátumát. Megválasztja tisztségviselőit, az elnököt, az alelnököket, a jegyzőket és létrehozza

az állandó bizottságait. A korelnök bejelenti a frakciók (képviselőcsoportok) megalakítását, és megalakul a Házbizottság is. Erre először 1990-ben került sor.

Az Országgyűlés megalakulásának alapvető szabályait az Alkotmány, részletesebb rendelkezéseit pedig a házszabály tartalmazta.

Fodor István, az Országgyűlés megbízott elnöke 1990 januárjában megbeszélésre hívta az Ellenzéki Kerekasztal pártjait, ahol szó volt a házszabályról is. A részt vevő ellenzéki pártok egyértelművé tették, hogy az új házszabályt majd a szabadon választott Országgyűlés alkotja meg, mindössze azt várták el, hogy házszabály módosításával segítse elő a többpárti parlament megalakulását.

Az 1990 februárjában elfogadott házszabály-módosítás kettős célt valósított meg. Egyrészt megjelenítette az 1989-es alkotmányrevízió során elfogadott új alkotmányos intézményeket, így például a köztársasági elnököt, másrészt elősegítette az új Országgyűlés megalakulását.⁴

A házszabály-módosítás a köztársasági elnökre is tekintettel újraszabályozta az alakuló ülést. Az államfő feladatai a következők voltak: a választásokat követő 30 napon belül összehívja az Országgyűlést, átveszi a képviselők megbízólevelét, és erről jelentést tesz az Országgyűlésnek, majd felkéri a legidősebb képviselőt a korelnöki teendők ellátására.

A módosítás további lényeges eleme volt, hogy szabályozta a pártok képviselőcsoportjának (a továbbiakban frakció) megalakítását és feladatait. Frakciót legalább tíz, ugyanahhoz a párthoz tartozó képviselő alakíthatott, de képviselőcsoportot hozhattak létre a pártokhoz nem tartozó (a továbbiakban független) képviselők is. A házszabály a frakcióvezetők és a független képviselők megbízottjának közös feladatává tette azt, hogy javaslatot tegyenek az Országgyűlés tisztségviselőinek, továbbá az állandó bizottságok tagjainak megválasztására. (A bizottságok tisztségviselőit akkor még nem az Országgyűlés, hanem maguk a bizottságok választották meg.) A közös javaslattétel azt igényelte, hogy a frakciók erről előzetesen egyezzenek meg.

Említést érdemel még a képviselők eskütételének szabályozása. Az eskütételi kötelezettséget az 1986. évi ügyrendmódosítás⁵ vezette be újból. Az eskü szövegét csak alá kellett írni, de az nem hangzott el. Ezt módosította 1990 februárjában a házszabály úgy, hogy a képviselők a mandátumuk megvizsgálását követően esküt tesznek és aláírják az eskü szövegét.

1990-ben még nem a házszabály, hanem az országgyűlési képviselők vá-

4 A 31/1990. (III. 25.) OGY határozat indokolása. *Magyar Közlöny*, 31. szám, 1990. március 25.

5 A házszabályt ekkor ügyrendnek hívták.

lasztásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvény írta elő, hogy az Országos Választási Bizottság a képviselők választásáról, a belügyminiszter pedig a választások állami feladatairól és technikai lebonyolításáról számoljon be az Országgyűlés ülésén. A korábbi gyakorlattól eltérően a beszámoló elfogadásáról szavazni is kellett.

1989-ben az Országgyűlés az Iroda helyett létrehozta az Országgyűlés Hivatalát és annak egyik vezetőjeként az elnök által kinevezett főtitkárt. A főtitkár (és az általa vezetett szervezet) gondoskodott a plenáris ülések, így az alakuló ülés előkészítéséről és új feladatként szakmai segítséget nyújtott az ülések vezetésében.

2. Megállapodás az alakuló ülés előkészítéséről

Magyarországon nem volt hagyománya annak, hogy az Országgyűlés alakuló ülését a parlamenti pártok közösen, megállapodásra jutva készítették elő. De ha volt is valami hasonló, 1990-re ez már elfelejtődött. A polgári parlamentek időszakában ismert volt az ún. „pártközi értekezlet”, de működésükről kevés forrás maradt fenn, s nem egyértelmű, hogy milyen szerepük volt vagy volt-e egyáltalán szerepük az Országgyűlés alakuló üléseinek előkészítésében. Néhány kérdésben a parlamenti pártok informális egyeztetéseket folytattak.⁶ Az Országgyűlés 1990. május 2–3-i alakuló ülésének előkészítése során a pártok egyike sem, így a koalíciós időszakra visszatekintő „történelmi” pártok (a Független Kisgazdapárt és a Kereszténydemokrata Néppárt) sem utaltak ilyen hagyományokra, szokásokra. Az egypártrendszer, a szocialista korszak pedig nem szolgálhatott mintával. Az Országgyűlés akkori alakuló ülésén hozott személyi döntéseket ténylegesen az állampárt, az MSZMP vezető testületei hozták meg, a formális előterjesztést pedig a Hazafias Népfront Elnöksége tette meg. A pártirányítás körében a Politikai Bizottság még az Országgyűlés ülésének időpontját és napirendjét is előzetesen jóváhagyta. Az alakuló ülés előkészítésében szerepe volt még a kollektív államfői testület, az Elnöki Tanács elnökének is.

A szabadon választott Országgyűlés alakuló ülését a parlamenti pártok frakcióvezetőinek és a független képviselők megbízottjának április 11-től 28-ig tartó tárgyalássorozata készítette elő. Megállapodásra készített a már

6 „A ciklusok kezdete előtt egyeztetésekre volt szükség arról, hogyan osztják el egymás között a bizottsági helyeket és – elsősorban kormánypárti részről – az elnökségi pozíciókat.” Püski Levente: *A Horthy-korszak parlamentje*. Budapest, Országgyűlés Hivatala, 2015, 38.

korábban idézett házszabályi rendelkezés is, miszerint közösen kellett javaslatot tenniük az Országgyűlés tisztségviselőinek és bizottságainak megválasztására.

A frakciók a következő főbb kérdésekről tárgyaltak, majd állapodtak meg:

- Az alakuló ülés napirendi javaslata.
- Az Országgyűlés tisztségviselőinek jelölése. Hány alelnök és jegyző legyen? Melyik frakciók tehetnek javaslatot az egyes tisztségviselők személyére?
- Javaslat az Országgyűlés állandó bizottsági rendszerére. Az Országgyűlés hány állandó bizottságot, milyen elnevezéssel (feladatkörrel) hozzon létre? Milyen létszámúak legyenek a bizottságok és a bizottsági helyeket (beleértve a tisztségviselőket is) hogyan osszák el a frakciók között?
- Az ülésrend, a frakciók és képviselőik helye az ülésteremben.

A tárgyalásokon nemcsak e témákkal foglalkoztak, hanem minden olyan kérdést napirendre tűztek, amelyek érinthették az alakuló ülést. Így például nagy figyelmet szenteltek az alakuló ülésre meghívott vendégekre és arra is, hogy ki szólaljon fel az ülésen. Kitértek olyan kérdésekre is, amelyek ugyan nem kapcsolódtak az alakuló üléshez, de a közeli nemzetközi rendezvények miatt dönteni kellett az Európai Tanács Közgyűlésébe küldendő delegációról és az Interparlamentáris Unió magyar nemzeti csoportjáról.

Megbeszéléseikkel párhuzamosan a háttérben már folytak az MDF és az SZDSZ vezetői közötti, megállapodással záruló tárgyalások és elkezdődött a koalíciós kormány megalakításának előkészítése is. A parlamenti tapasztalatok hiánya miatt is nehéz feladatnak tűnt ilyen rövid idő alatt előkészíteni az immár többpárti Országgyűlés – minden korábbinál jelentősebb – alakuló ülését, de a frakcióvezetők és a függetlenek megbízottjának együttműködésével ez sikerült. Az előző évben a parlamenti pártok mindegyike (az MSZP esetében jogelődje) részt vett a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon; öt párt (az MDF, SZDSZ, FKgP, Fidesz, KDNP) tagja volt az egyik tárgyalófélnak, az Ellenzéki Kerekasztalnak. Így politikusaik is jól ismerték egymást, és noha itt már leendő kormánypártként, illetőleg ellenzéki pártként tárgyaltak, közös nevezőre tudtak jutni. Átérezték felelősségüket abban, hogy működőképes Országgyűlés alakuljon, és mielőbb munkához lásson. Annak a tudatában tárgyaltak, hogy egy rendszerváltó Országgyűlés alakuló ülését készítik elő.

Az alakuló ülést előkészítő megállapodást (a továbbiakban: Megállapodás) április 28-án írták alá. Ez azt a szándékot tükrözte, hogy a frakciók konszenzussal és ne csak a többség akaratából döntsenek az Országgyűlés alapvető személyi és szervezeti kérdéseiben. Az Országgyűlés működésében is erre törekedtek,

és a Házbizottság megalakításával létrehozták ennek intézményi keretét is.

A tárgyalások és a Megállapodás a többpárti parlamentekre jellemző szokásokat és hagyományokat teremtettek. Olyan parlamenti elveket fogalmaztak meg és érvényesítettek, mint az arányosság és az erőssorrend, azaz a parlamenti mandátumarányok és az egyes frakciók nagyságrendjének figyelembevétele. Ezek egy része később beépült a házszabályba (törvénybe) vagy követendő szokásjogként élt tovább ciklusról ciklusra. A Megállapodást a frakciók a ciklus végéig érvényesnek tekintették. Ha frakcióalakítás, a frakció megszűnése vagy a független képviselővé válás indokolta, a Házbizottság keretében módosították azt. A frakciók alakuló ülés előtti tárgyalásai mintaként szolgáltak a ciklus közbeni ún. „többpárti” tárgyalásokhoz is, amelyeket a kétharmados többséget igénylő törvények vagy személyi döntések sikere érdekében folytattak.

3. A frakciók megalakulása

Az alakuló ülés előtt, április 17-e és 27-e között megalakultak a pártok képviselőcsoportjai: az MSZP 17-én, az SZDSZ és az FKgP 18-án, az MDF és a KDNP 21-én, a Fidesz 27-én. A frakciók megválasztották tisztségviselőiket. Antall József lett az MDF, Tölgyessy Péter az SZDSZ, Torgyán József az FKgP, Pozsgay Imre az MSZP, Orbán Viktor a Fidesz és Füzessy Tibor a KDNP frakcióvezetője. A frakciók megalakulását a korelnök jelentette be az alakuló ülésen.

A házszabály nemcsak a pártok, hanem a pártokhoz nem tartozó képviselők számára is lehetővé tette a csoportalakítást, amelyhez – ugyanúgy, ahogyan a frakcióalakításhoz – legalább tíz képviselő kellett. A hét független képviselő nem tudott csoportot alakítani, de Fodor István személyében megbízottat választottak, aki részt vett az alakuló ülést előkészítő megbeszéléseken, aláírta a Megállapodást és a frakcióvezetőkkel együtt tagja lett a Házbizottságnak.⁷

4. A Magyar Demokrata Fórum és a Szabad Demokraták Szövetségének megállapodása

Az alakuló ülés reggelének szenzációjával Antall József, az MDF elnöke és Tölgyessy Péter, az SZDSZ frakcióvezetője szolgált. Közös sajtótájékoztatót jelentették be az MDF és az SZDSZ megállapodását, amely az alakuló ülést is érintette.

⁷ Amíg az alakuló ülésen 7, addig a ciklus végére – a frakciókból való kizárások és kilépések miatt – már 37 független képviselő volt az Országgyűlésben.

A két párt közötti tárgyalásokat Antall József kezdeményezte a stabilabb kormányzás feltételeinek megteremtése érdekében. Nem akart nagykoalíciót az SZDSZ-szel, ezért más megoldást keresett. A pár napos, intenzív tárgyalások szűk körben, a nyilvánosság és a többi párt kizárásával zajlottak, ezért is nevezik a megállapodást gyakran paktumnak. A megállapodást április 29-én írták alá és arról az alakuló ülést megelőző napokban tájékoztatták a többi parlamenti pártot.

Nem lehet feladatunk a megállapodás részletes ismertetése, sem elemzése, ezért csak legfontosabb elemeire, az alakuló ülést érintő pontjaira térünk ki.

A stabil kormányzást kívánta biztosítani az ún. alkotmányerejű törvények körének szűkítése a rendszerváltozás lényegét érintő törvényhozási tárgykörökre. E törvények elfogadásához a képviselők kétharmadának szavazata kellett. A szélesebb konszenzust igénylő törvények körét ezért a fontosabb hatalmi intézmények és az állampolgári szabadságjogok szabályozására tartották fenn. Az alkotmányerejű törvényeket a megállapodásban 34 tárgykörre korlátozták. A kormányzáshoz szükséges törvények elfogadásához így már elegendő volt egyszerű többséggel dönteni, ezekhez nem volt szükség az ellenzék támogatására, így például a költségvetési törvény bevételi oldalát meghatározó adótörvényekhez sem. A minősített többséget igénylő jogszabályok köre ugyanakkor az Országgyűlés házszabályával bővült.

A konstruktív bizalmatlansági indítvány bevezetését az MDF javasolta. Eszerint a miniszterelnöktől (és kormányától) csak akkor lehet megvonni a bizalmat, ha egyidejűleg az Országgyűlés új miniszterelnököt választ. A koalíciós kormányzást és a miniszterelnök pozícióját is erősítette az, hogy az egyes miniszterekkel szemben nem lehetett bizalmatlansági indítványt kezdeményezni, csak a miniszterelnökkel (és ezzel a kormánnyal) szemben. A konstruktív bizalmatlansági indítványnak a magyar közjogban nem volt hagyománya, az külföldi, német, illetőleg spanyol mintát követett.

A leendő kormány számára kedvező intézményes megoldások ellentételezéseként az MDF és az SZDSZ megállapodott abban, hogy a köztársasági elnöknek (előbb az Országgyűlés elnökeként ideiglenes köztársasági elnöknek) Göncz Árpádot, az SZDSZ Országos Tanácsának tagját javasolják megválasztani. Vállalták, hogy az Alkotmány módosítása révén visszaállítják a köztársasági elnök közvetett, Országgyűlés általi megválasztását.

Az Országgyűlés elnökének (előbb az elnöki feladatok ellátásával megbízott alelnökének) pedig Szabad Györgyöt, az MDF Országos Elnökségének tagját javasolták.

A megállapodás melléklete tartalmazta a tervezett alkotmánymódosítások szövegét is. Az MDF és SZDSZ vállalta, azon lesznek, hogy ezeket az alakuló ülést követő 30 napon belül fogadja el az Országgyűlés. Az Antall-kormány megalakulására az Alkotmány módosításáról szóló 1990. évi XXIX. törvény elfogadását követően került sor. A köztársasági elnök parlament általi megválasztásáról pedig az Alkotmány módosításáról szóló 1990. évi XL. törvény rendelkezett.

5. A szabadon választott Országgyűlés alakuló ülése

A Parlament alakuló üléseit mindenkor az ünnepélyesség jellemezte és jellemzi ma is. De különleges jelentősége volt azoknak az alakuló üléseknek, amelyek nemcsak egy új ciklus kezdetét, hanem politikai korszakváltást is jelentettek. Ilyen volt a szabadon választott Országgyűlés 1990. május 2–3-i alakuló ülése, amely a rendszerváltás folyamatának kiemelkedő eseménye volt. Az Országgyűlés is a rendszerváltással nyerte vissza törvényhozói hatalmát, politikai súlyát és központi szerepét a közéletben.

A két évtizeddel később elfogadott Alaptörvény az alakuló ülést korszakhatárnak tekinti. A Nemzeti Hitvallás szerint *„Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodikától, az első szabadon választott népképviselő megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.”*

Az alakuló ülés a megszokottól eltérő „koreográfiájával” is a korszakváltást jelezte. Az itt elhangzott beszédeknek, döntéseknek üzenetértéke volt. A Himnusz eléneklése után Oszter Sándor színész szavalta el Petőfi Sándor *A Nemzetgyűléshez* című versét, amelyben a költő az 1848-as forradalom után megválasztott első népképviselői parlament követeit új ország építésére szólítja fel. A megszakadt parlamentarizmushoz való visszatérést jelképezte, hogy miután Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök megnyitotta az ülést, ünnepi beszédet mondott az amerikai emigrációból 43 év után hazatért Varga Béla, aki 1946-ban a Nemzetgyűlés kigazdapárti elnöke volt, és az újból képviselővé, majd alelnökké választott Vörös Vince (FKgP), aki az 1944-es Ideiglenes Nemzetgyűlés, majd a Nemzetgyűlés jegyzője volt. Az ülésre több volt képviselőt is meghívtak, akik tagjai voltak az 1945-ben megválasztott Nemzetgyűlésnek, illetőleg az 1947-ben megválasztott Országgyűlésnek. Mindez – amint Antall József az alakuló ülést előkészítő megbeszélésen

megfogalmazta – „az alkotmányosság helyreállítását”⁸ is szimbolizálta.

Több mint négy évtized elteltével a képviselők – mandátumuk igazolása után – újból esküt tettek az Országgyűlés nyilvánossága (és egymás) előtt mielőtt elkezdték munkájukat.

Először kaptak meghívást az Országgyűlésre a szomszéd országokban élő magyarság képviselői. Jelképes volt az is, hogy az Országgyűlés első törvényét teljes egyetértéssel, az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékét megörökítve, annak örökségét felvállalva alkotta meg, amelyben október 23-át nemzeti ünneppé nyilvánította. Egyértelmű külpolitikai üzenetet küldött az Országgyűlés azzal is, hogy határozatban mondta ki: mielőbb teljes jogú tagja kíván lenni az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének, és nyilatkozatot fogadott el a Szovjetuniótól elszakadni kívánó litván nép önrendelkezéséről. Az alakuló ülés meghívott vendége volt Habsburg Ottó, az Európai Parlament Magyarországgal foglalkozó bizottságának elnöke is. Ez is jelezte, hogy Magyarország nyugatra tekintett és az európai együttműködés részese akart lenni.

A magyar parlamenti hagyományokon nyugvó hárszabályi rendelkezésnek megfelelően az Országgyűlés elnökének megválasztásáig az ülést a legidősebb képviselő, a 89 éves Kéri Kálmán, az MDF politikusa vezette oldottan, szellemesen. A beszédében is megrajzolt életpályája a magyar történelem közel egy évszázadát jelenítette meg. A korelnök munkáját a négy legfiatalabb képviselő, Szelényi Zsuzsanna, Glattfelder Béla, Deutsch Tamás és Wachslér Tamás (valamennyien a Fidesz képviselői) segítette.

Az Országgyűlés a megállapodásnak megfelelően Göncz Árpádot választotta meg az Országgyűlés elnökévé, aki így ideiglenesen ellátta a köztársasági elnök feladatait. Megválasztotta az alelnököket és a jegyzőket is. Az alelnökök közül a házelnöki feladatok ellátásával Szabad Györgyöt, az MDF politikusát bízta meg. Az Országgyűlés megalakulásával az addigi kormány megbízatása megszűnt, az új kormány megalakulásáig ügyvezető kormányként működött. Németh Miklós leköszönő miniszterelnök felszólalásában vontta meg 16 hónapos kormányzásuk mérlegét.

8 Alkotmányosságon az 1848. évi III. tc.-re épülő 1946-os alkotmány (a köztársasági törvény) közjogi konstrukcióját értette, amely éppen az ő javaslatára épült be az 1989-es alkotmányba. Lásd a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások 1989. szeptember 18-i plenáris ülésén elmondott beszédét. A koalíciós időszakról egy interjúban így fogalmazott: „Én az egész '45 és a 48-as fordulat éve közötti időszakot politikai értelemben, alkotmányjogilag, parlamentáris szempontból modell értékűnek tartom, mert egy demokratikus kísérlet volt – de ezt nem szabad idealizálni, ahogy például Bibó István tette.” Osskó Judit: *Antall József. Kései memoár. Publikálatlan interjúk*. Budapest, Corvina, 2013, 185.

Az alakuló ülés második napján már egy napirend előtti felszólalásra is sor került. Nagy Ferenc József kisgazdapárti képviselő javaslatot tett néhai Nagy Ferenc, az emigrációban elhunyt kisgazda miniszterelnök és sorstársai magyar állampolgárságának posztumusz visszaállítására. Ezt követően Göncz Árpád ideiglenes köztársasági elnök Antall Józsefet, az MDF elnökét kérte fel kormányalakításra. Antall József felszólalásában a magyar nép és a képviselők bizalmát kérte az új kormány megalakításához. Az új kormány május 23-án alakult meg.⁹

Döntött az Országgyűlés az állandó bizottságokról is, de nemcsak a tagjait választotta meg, hanem (a házszabálytól eltérően) a tisztségviselőit is, hogy mielőbb elkezdhessék működésüket. Az egyes bizottságok elnevezéséről váratlanul 28 hozzászólással hosszú és élénk vita alakult ki. (Az alakuló ülésnek ez volt az első napirendi pontja, ahol a képviselők már felszólalhattak.) Mindez a frakcióvezetőket is meglepte. Mire jelezték, hogy a határozat módosítása eltérést jelentene a megállapodástól, egy módosítást már megszavazott az Országgyűlés, a további módosító javaslatokat azonban elutasította. A vitában a Fidesz ajándéka, a narancs okozott derűtséget; a szavazógombra gurulva többször jelzett (tévesen) felszólalási szándékot.

Az alakuló ülésre még egy rendhagyó feladat is hárult. Az előző Országgyűlés bár megtárgyalta, de nem fogadta el az új parlament számára készülő alkotmányerejű törvényt a képviselők jogállásáról és tiszteletdíjáról. A régi képviselők nem akartak gesztust tenni az újaknak. Így a szabadon választott Országgyűlésre hárult az a hálátlan feladat, hogy az alakuló ülésen szabályozza saját képviselői tiszteletdíját és költségtérítését.

Az alakuló ülést fokozott érdeklődés kísérte a média részéről. Több mint 600 újságíró, köztük 120 fotóriporter kért lehetőséget a részvételre. Közülük mintegy százan külföldi lapokat és hírügynökségeket tudósítottak. Az ülést a magyar televízió és a rádió egyenes adásban közvetítette. Május 2-án két sajtótájékoztatóra is sor került. Ülés előtt Antall József, az MDF elnöke és frakcióvezetője, valamint Tölgyessy Péter, az SZDSZ frakcióvezetője adott tájékoztatást az MDF–SZDSZ-megállapodásról. Megválasztásuk után Göncz Árpád, Szabad György és Szűrös Mátyás válaszolt az újságírók kérdéseire, majd május 3-án a kormányalakításra felkért miniszterelnök-jelöltként Antall József tartott nemzetközi sajtótájékoztatót. Ugyanaznap 14 lelkész, rabbi és hívő képviselő tájékoztatta az újságírókat csoportalakításukról, amelynek

9 Miután az Országgyűlés megvitatta, majd elfogadta a kormány programját és megválasztotta a miniszterelnököt.

célja az volt, hogy parlamenti imaközösséget hozzanak létre és ezzel is hidat építsenek a pártok között.¹⁰

6. Ami nem, vagy csak később valósult meg

1990 márciusában Székesfehérvár tanácselnöke nyílt levélben fordult Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnökhöz, amelyben azt kérte, hogy az Országgyűlés Székesfehérváron, a magyar királyok egykori koronázóvárosában tartsa meg az alakuló ülést, az erre a célra felépítendő Parlament-pavilonba.¹¹ Az Országgyűlés 1938-ban, a Szent István-év keretében már tartott ünnepi ülést Székesfehérváron. Ez a javaslat beleillett azon vidéki képviselők által felvállalt törekvésekbe, amelyek azt célozták, hogy ne csak Budapest legyen az állami szervek székhelye, az állami élet fő színtere. 1989-ben egy esztergomi képviselő javaslatára az Alkotmánybíróság székhelye Esztergom lett, azt azonban már nem fogadta el az Országgyűlés, hogy az Állami Számvevőszéknek Szeged adjon otthont. A székesfehérvári alakuló ülésre sem volt fogadókészség. Az alakuló ülést előkészítő frakciótárgyalásokon ez a javaslat nem merült fel.

Arról viszont tárgyaltak a frakciók, hogy az alakuló ülésre a Nemzeti Múzeumból hozzák át az Országház Kupolacsarnokába a Szent Koronát. A javaslattal azonban ekkor még a frakciók többsége nem értett egyet. Tíz évvel később az Országgyűlés törvényt alkotott Szent István államalapításáról és a Szent Koronáról. Ebben úgy rendelkezett, hogy a Szent Koronát és a koronázási jelvényeket az Országházban kell elhelyezni, ahol az elmúlt húsz évben több mint 11 millióan tekinthették meg azokat.

Az alakuló ülésén az Országgyűlés nem választhatott köztársasági elnököt, mivel a márciusban módosított Alkotmány szerint azt a népnek, a választópolgároknak kellett megválasztani. Az MDF–SZDSZ-megállapodás nyomán elfogadott júniusi alkotmány-módosítás újból a parlamentre bízta az államfő megválasztását. Király Zoltán (független) és a szocialista képviselők azonban népszavazást kezdeményeztek a közvetlen elnökválasztás érdekében. A júniusban megtartott népszavazás a csekély részvétel miatt eredménytelen volt. Ezért augusztus 3-án az Országgyűlés már megválaszthatta Göncz Árpádot köztársasági elnökké, és ez lehetővé tette azt is, hogy a képviselők Szabad György megbízott házelnököt az Országgyűlés elnökévé válasszák meg. A

10 *Képviselők imaközösségben. Pesti Hírlap*, 1990. május 4. 2.

11 BIHARI Zsuzsa: Felépül-e Fehérváron a Parlament-pavilon? *Esti Hírlap*, 1990. február 10. 4.

A SZABADON VÁLASZTOTT ORSZÁGGYŰLÉS ALAKULÓ ÜLÉSE (1990. MÁJUS 2-3.)

megüresedett alelnöki tisztséget Dornbach Alajos, az SZDSZ képviselője töltötte be. Ezzel fejeződött be a tisztségviselők – alakuló ülésen megkezdett – megválasztása. Az Országgyűlés elnöke és alelnökei a ciklus végéig töltötték be tisztségüket, a jegyzők személyében viszont többször volt változás.

Közel 24 éves parlamenti pályám nagy kihívása és máig megőrzött élménye, hogy 1990-ben az Országgyűlés főtitkáráként részt vettem az alakuló ülést előkészítő frakciótárgyalásokon, közreműködtem az alakuló ülés előkészítésében, az ülésen pedig a pulpituson segíthettem a korelnök és az Országgyűlés új elnökének munkáját.

